

DOMÁCE NÁSILIE ZOBRAZOVANÉ V ELEKTRONICKÝCH MÉDIÁCH A JEHO ETICKÉ SPRACOVANIE

NATAŠA SLAVÍKOVÁ

Dňa 14. apríla 2000 sa v Bratislave konal zaujímavý seminár, ktorý zorganizovalo Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov¹ a Centrum nezávislej žurnalistiky².

Obsah prednášok ma inšpiroval na napísanie článku z dvoch dôvodov. Po prvé sa chcem podeliť o získané informácie a po druhé by som ich rada doplnila o tie, ktoré vo vzťahu k domácemu násiliu a jeho etickému zobrazovaniu v médiách na seminári neodznali.

Oficiálne postoje spoločnosti k tejto problematike majú dlhú a komplikovanú históriu. Spoločnosť dlho chápala domáce násilie skôr ako súkromnú záležitosť, v ktorej sa pozorovateľ zvonka iba ťažko orientuje, a preto urobí lepšie, ak sa nebude do nej miešať. Na verejnosť sa dostávajú väčšinou iba najzávažnejšie prípady, ktoré sa končia ťažkou ujmom na zdraví či smrťou obeť.

Domáce násilie je zložitý problém a má rozmanité podoby na strane páchatela i obeť. Práve z týchto dôvodov existujú rôzne názory, ako reagovať na domáce násilie prostredníctvom médií.

Reč pojmov

Napriek veľkému množstvu článkov, kníh a informácií o mediálnom násilí ešte stále aj v súčasnej legislatíve je problém ho definovať. Škála definícií násilia a etiky siaha od globálnych až po špecifické. Na prvý pohľad sa mnohé zdajú byť logické, horšie je to pri snahe o ich uplatnenie v mediálnej praxi. Pre hlbšie pochopenie problému uvediem niektoré z nich.

„Domáce násilie zahŕňa všetky formy fyzického, sexuálneho a emocionálneho zneužívania vo všetkých intímnych vzťahoch. Poškodzuje ženy a mužov. Ničí tisíce životov.“³

„Etika je teória mravnosti, filozofická disciplína zaoberajúca sa hodnotovým základom postojov, konaní a správaním ľudí. K základným kategóriám patrí šťastie, sloboda, zmysel ľudského života. Etika je mravné správanie človeka, súlad jeho rozhodovania, konania a správania s humánnymi etickými princípmi.“⁴

¹Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov je informačné a koordinačné centrum pre mimovládne organizácie. Cieľom jeho činnosti je podporovať mimovládne organizácie v ich aktivitách a zlepšovať podmienky na ich vzájomný dialóg a spoluprácu. Táto nezisková organizácia bola vytvorená v roku 1998 na základe dohovoru medzi Rozvojovým programom OSN a vládou SR a jej činnosť sa zameriava na plnenie odporúčaní svetovej konferencie OSN o ženách v Pekingu, ku ktorej záverom sa vláda SR prihlásila.

²Centrum nezávislej žurnalistiky (CNŽ) – The Center for Independent Journalism je nezisková inštitúcia zameraná na rozvoj profesionálnych štandardov slovenských novinárov, študentov žurnalistiky a pracovníkov informačných médií. CNŽ počas sedemročnej existencie usporiadalo rad odborných školení, tvorivých dielní, seminárov, konferencií, kurzov anglického jazyka a zabezpečilo pracovné návštevy zahraničných expertov na Slovensku.

³PhDr. Mária Chaloupková, Odbor rovnosti príležitosti MPSVaR SR. Príspevok na národnej konferencii *Ochrana obeť v domácom násilí* konanej v dňoch 15.–16. apríla 1999 v Bratislave.

⁴PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha, Portál 1995.

Druhy násilia

Expertná skupina Rady Európy v Odporúčaniach k potláčaniu násilia voči ženám a dievčatám uvádza tieto druhy násilia:⁵

– Fyzické násilie – tlačenie, strkanie, ťahanie za vlasy, udieranie, bitie, kopanie, pálenie, hryzenie, strangulácia (zaškrtenie), bodanie, genitálna mutilácia (zmrzačenie), týranie, vražda. Závažnosť zranení sa pohybuje od minimálnych poranení tkaniva, polámaných zubov až po zranenia s trvalými následkami a úmrtie.

– Sexuálne násilie – akákoľvek sexuálna aktivita bez súhlasu ženy vrátane sexuálneho výsmechu a vtipov, netaktné poznámky, exhibicionizmus (vystavenie), ofenzívne telefonáty, nechcené sexuálne ponuky, nútené pozeranie alebo účasť na pornografii, nechcené dotýkanie sa, nanútený sex, znásilnenie, incest, nútenie do sexuálnych praktík, ktoré žena vníma ako bolestivé alebo degradujúce, nanútené tehotenstvá, obchod so ženami a exploatácia sexuálnym priemyslom.

– Psychologické násilie – výsmech, provokácia, neadekvátne poznámky, vyhrážky, izolácia, pohrdanie, šikanovanie, verejné poníženie. Tieto skúsenosti majú negatívny vplyv na obraz o sebe a emocionálny stav ženy, hlavne ak im je vystavovaná opakovane.

– Ekonomické násilie – nerovná kontrola nad spoločnými zdrojmi, napríklad bránenie v prístupe alebo kontrola prístupu k peniazom, bránenie prístupu k vzdelávaniu alebo práci, popretie práva vlastníť majetok.

– Štrukturálne násilie – termín úzko spojený s ekonomickým násilím – zahŕňa neviditeľné alebo neprekonateľné bariéry pri realizácii potenciálnych možností a základných práv. Tieto prekážky sú denne reprodukované v spoločnosti rozdielmi v delbe moci a (štrukturálnej) delbe autority vo vzťahoch, ktoré vytvárajú a legitimizujú nerovnosť.

– Duchovné násilie – podryvanie alebo ničenie kultúrnych a religióznych systémov viery žien cez výsmech, trestanie alebo násilné nútenie k prijatiu iného systému presvedčení.

Vo väčšine prípadov násilia voči ženám ide o kombináciu fyzického, sexuálneho a psychologického násilia, podfarbeného štrukturálnym násilím s prímiesou ekonomického násilia v niektorých z nich.

Na základe uvedenej kategorizácie druhov násilia sa pokúsime o definíciu pojmu mediálne násilie.

Násilné obsahy v médiách sú tie, v ktorých sa samoúčelne, bez kontextového opodstatnenia predstavujú a zvyrazňujú útočné formy správania spôsobujúce fyzickú, psychickú, materiálnu, emocionálnu a sociálnu škodu (zranenie vrátane explicitných hrozieb a verbálnych útokov). Prezentovanie násilia býva kombinované často s vulgárnym jazykom, erotikou, nahotou či sexom. Formy násilia môžu byť skryté a priame.

Realizácia redukovania televízneho násilia si vyžaduje aj legislatívne definovanie pojmu televízne násilie. Bez všeobecnej definície (i napriek tomu, že si uvedomujem úskalia všeobecného prístupu) nemôže v praxi fungovať preventívne či ex post redukcia zobrazovaného televízneho násilia.

⁵Odporúčania expertnej skupiny k potláčaniu násilia voči ženám. Rada Európy, Štrasburg 25 júna 1997.

Postoje Európanov k násiliu voči ženám a deťom

Mgr. Petra Vitoušová vo svojom vystúpení priblížila účastníkom občianske združenie s pôsobnosťou pre Českú republiku – Biely kruh bezpečia.⁶

Zo štatistických údajov vyplýva, že služby tohto združenia vyhľadávajú viac ženy (64 %), medzi klientmi prevažujú obeť trestných činov (62 %), zvyšok tvoria prevažne príbuzní obetí (15 %), svedkovia trestných činov, známi, priatelia alebo susedia obetí. Podľa druhu trestných činov prevažujú obeť ublížení na zdraví (28 %), krádeže, porušovanie či obmedzovanie osobnej slobody (7 %), znásilnenie, vydieranie, podvod (5 %), vražda, krádež, pohlavné zneužívanie (3 %), ďalšie trestné činy sú zastúpené menej než 2 %.

Hovoriť o domácom násilí je nezvyčajné. Týranie v rodine sa dlho chápalo ako súkromná záležitosť. Petra Vitoušová v prednáške uviedla, že polícia v ČR nemá žiadne právomoci. V slovenskej legislatíve boli v poslednej novele Trestného zákona doplnené zmeny v prospech týranej osoby, ktoré sú veľmi potrebné, a v legislatíve ČR absentujú. Typický agresor v ČR je muž. Neexistuje typická obeť domáceho násilia. Sú to ženy rôzneho vzdelania a postavenia. V 90 % sú svedkami domáceho násilia deti. Osvojujú si správanie z rodín, čo deformuje ich právne vedomie. Do pätnástich rokov sa stávajú obeťami, neskôr sa pripájajú na stranu agresora. Lákajú ich vzory silných osobností, a preto sa podvedome dostávajú do poľa pôsobnosti silnejšieho. Obeť potrebujú láskavé a priateľské správanie zo strany verejnosti – domnelá vina a obeť sa obáva, že okolie neuverí v jej nevinu. Domáce násilie má exkalatívnu podobu. Týrané ženy nie sú schopné chrániť svoje deti.

Za dominantné príčiny domáceho násilia Petra Vitoušová uviedla povahové črty agresora a alkohol. Hypotéza, že agresori boli v detstve vystavení domácejmu násiliu, sa nepotvrdila, v 75 % netrpeli jeho vplyvom.

Prof. Kevin Browne upozornil na skutočnosť, že vo Veľkej Británii zomrú každý týždeň dve deti v dôsledku zanedbávania rodičmi. Muži ovládajú právne a policajné služby. Sú to muži, ktorí rozhodujú, kto bude pracovať v médiách, čo sa v nich bude zdôrazňovať. Pretrvávajú neochota využívať zdroje mimovládnych skupín.

MUDr. Igor Škodáček sa sústredil na vplyv domáceho násilia na psychický vývin detí a ich ochorenia vyvolané prežitým násilím. Rozviedol účinok biologických procesov pri vyjadrovaní hnevu, a ako je dôležité ho v rámci rodiny zvládať. Agresivita je súčasťou každého človeka, ale je nevyhnutné vedieť ju preorientovať na inú činnosť. Veľa mužov považuje násilie za akceptovateľné. Pri prezentácii násilia médiami odporúčajú novinárom byť zaujímavými a nie zábavnými.

Dva nedávne prieskumy verejnej mienky o postojoch k násiliu voči ženám a deťom, ktoré v rámci iniciatívy Daphne uskutočnil Eurobarometer, ukázali, že obyvatelia EÚ rozhodne odsudzujú násilie, a najmä sexuálne.

Väčšina Európanov vie o tomto probléme a tento druh násilia pokladá za dosť rozšírený. Ľudia si však tento problém uvedomujú prostredníctvom informácií v mé-

⁶Od roku 1991 bezplatne pomáha obeť trestných činov a členom ich rodín (bez ohľadu na vek, pohlavie, rasu, národnostnú príslušnosť a druh trestného činu). V šiestich poradniach (v Prahe, Brne, Olomouci, Ostrave, Pardubiciach a v Plzni) obeť poskytujú odbornú a bezplatnú pomoc vrátane emocionálnej a morálnej podpory. Biely kruh bezpečia vydáva štvrťročný bulletin. Na ilustráciu uvádzam niektoré názvy vydaných častí týkajúce sa médií: *Vplyv násilia v médiách na deti a mládež; Neodkladajte svoje deti k televízoru.*

diách, zatiaľ čo medzi priateľmi a v rodine sa o ňom zjavne veľa nehovorí. Len málokto uviedol, že osobne pozná nejakú obeť násilia. Sexuálne násilie voči ženám považovalo za veľmi vážny problém 90 % Európanov, telesné násilie 87 %, duševné násilie 65 %, obmedzovanie slobody 64 % a vyhrážanie sa násilím 58 %.

Pokiaľ ide o príčiny násilia v domácnosti, väčšina uviedla alkohol (96 %), závislosť od drog (94 %), nezamestnanosť (79 %), chudobu a spoločenské vylúčenie (73 %) a to, že páchatelia boli predtým sami obeťmi násilia (73 %).

Prakticky všetci Európania (vyše 97 %) označili sexuálne zneužívanie detí za formu násilia. V popredí bolo aj šikanovanie inými deťmi (88 %), telesné (74 %) a duševné (75 %) tresty. Iba 59 % považovalo za násilie telesné tresty zo strany rodičov, 77 % vyslovilo názor, že násilie voči deťom je veľmi alebo dosť bežné. V rozpore so skutočnosťou sa väčšina opýtaných domnievala, že deťom hrozí najväčšie nebezpečenstvo od neznámych ľudí (74 %) alebo nevlastných otcov (71 %).

Za príčinu násilia bol na prvom mieste označený alkohol (94 %) spolu s drogami (93 %); 77 % respondentov predpokladalo, že páchatel bol raz sám obeťou násilia; 61 % považovalo násilie voči deťom za neprípustné za každých okolností a trestné podľa zákona, kým 30 % za neprístupné za každých okolností, ale nie vždy trestné.

Väčšina vo všetkých členských štátoch (v priemere 64 %) vyslovila názor, že zákony ich krajiny proti sexuálnemu násiliu nie sú dostatočné, kým podľa 91 % opýtaných by prísnejšie uplatňovanie jestvujúcich zákonov bolo účinné. Až 94 % považovalo sprísnenie trestov za náležitú odpoveď na násilie. Väčšina opýtaných (91 %) bola tej mienky, že do boja proti násiliu voči deťom by sa určite alebo možno mala angažovať aj EÚ.

Pätina žien v EÚ a v uchádzačských štátoch je skôr či neskôr vo svojom živote vystavená násiliu. Táto šokujúca skutočnosť je stredobodom iniciatív EÚ v boji proti násiliu páchanom na ženách a deťoch.⁷

Aktivity Rady Európy

Výbor ministrov Rady Európy prijal na svojom zasadnutí 30. októbra 1997 v Štrasburgu **Odporúčanie č. R(97)19 o zobrazovaní násilia v elektronických médiách**. Obsahuje smernice, ktoré by sa mali aplikovať v členských štátoch na obmedzenie bezdôvodného zobrazovania násilia vo svojich programoch a pri rešpektovaní ich základného práva na slobodu prejavu a šírenia informácií.

Výbor ministrov, berúc do úvahy medzinárodný rozsah svojvoľného zobrazenia násilia, ako aj príslušné ustanovenia Dohovoru o cezhraničnej televízii (1989), vychádzajúc zo záverov 4. európskej konferencie ministrov o masmediálnej politike (Praha 7.–8. decembra 1994), na ktorej ministri zodpovední za mediálnu politiku predložili Výboru ministrov Rady Európy Akčný plán s rozpracovanou stratégiou podpory médií v demokratickej spoločnosti, obsahujúci požiadavku, aby výbor v úzkej súčinnosti s profesionálmi z oblasti médií, ako aj s regulatívnymi orgánmi vypracoval príslušné smernice o zobrazovaní násilia v médiách. Vychádzajúc z toho, že právo na slobodu slova nastoľuje povinnosti a zodpovednosť, ktoré musia mediálni profesionáli rešpektovať, ako aj z toho, že toto právo môže byť legitímne obmedzené, aby bola zachovaná rovnováha medzi využitím tohto práva a dodržiavaním iných základných práv, slobôd a záujmov chránených Európskym dohovorom o ľudských

⁷*Európsky dialóg* (časopis pre Európsku integráciu), 1999, č. 4.

právach, vyjadril obavy pred všeobecným rastom zobrazovania násilia v elektronických médiách, ktorý sa stal vážnym spoločenským problémom.

V závislosti od rozličných kontextov jestvuje veľa spôsobov, ako sa dá v médiách pertraktovať násilie, počnúc spravodajstvom až po zábavu, pričom najmä v posledne menovanej oblasti sa násilie neraz bagatelizuje alebo dokonca glorifikuje s cieľom získať čo najviac divákov.

Nie všetci pracovníci zodpovední za elektronické médiá vnímajú rastúci podiel zobrazovania násilia ako problém. Argumentácia ekonomickými dôvodmi nemôže ospravedlniť zneužitie násilia. Všetci pracovníci elektronických médií si musia byť vedomí vlastnej zodpovednosti a najväčších možností pri zobrazovaní násilia a jeho zneužitia.

Zo spomínaného odporúčania vyberáme:

a) za neodôvodnené zobrazenie násilia sa považuje šírenie slovných a obrazových komunikátov, ktorých násilné obsahy alebo spôsob ich uvedenia sa vyzdvihujú do popredia bez kontextového opodstatnenia,

b) pod elektronickými médiami sa rozumejú rozhlasové alebo televízne programy a ďalšie služby, ako sú video na objednávku, internet, interaktívna televízia atď., a aj produkty ako videohry, CD-ROM atď. okrem súkromných komunikácií, ktoré nie sú prístupné verejnosti,

c) pod zodpovednými osobami sa rozumejú fyzické alebo právnické osoby zodpovedné za obsah slovných a obrazových komunikátov, dostupných pre verejnosť prostredníctvom rôznych elektronických médií.

Primárna zodpovednosť za obsah vo vysielaní

Primárnu zodpovednosť majú pracovníci zodpovední za obsah vo vysielaní a mali by ju prejavili v závislosti od druhu elektronického média, napríklad:

a) náležitými prostriedkami zabezpečiť, aby verejnosť bola zavčasu a dostatočne informovaná o slovných a obrazových komunikátoch s obsahom násilia, ktoré jej budú sprístupnené,

b) vytvoriť kódexy pre jednotlivé sektory, v ktorých pre každú profesionálnu oblasť bude rozpracovaná konkrétna zodpovednosť,

c) vypracovať v jednotlivých organizáciách elektronických médií vnútropodnikové smernice vrátane kritérií na vyhodnotenie obsahov,

d) vytvoriť na úrovni sektorov, ako aj v rámci jednotlivých mediálnych inštitúcií príslušné konzultatívne a kontrolné mechanizmy na monitorovanie uplatňovania samo-regulačných štandardov.

Zákonné prostriedky

V prípadoch, keď sa pracovníci zodpovední za obsahy uchýlia k neodôvodnenému zobrazovaniu násilia, ktoré závažným spôsobom znevažuje ľudskú dôstojnosť alebo svojou antihumánnou či zvrátenou podstatou spôsobuje verejnosti, a osobitne mládeži, škody na jej fyzickom, duševnom alebo morálnom vývine, členské štáty na základe spomínaného odporúčania Rady Európy by mali účinne uplatňovať príslušné občianskoprávne, trestné alebo administratívne postihy.

Výzva pristúpiť k odporúčaniu sa týka aj tých členských štátov, ktoré zatiaľ nie sú signatármi Európskeho dohovoru o cezhraničnej televízii (1989). Všetky účastnícke štáty

dohovoru zabezpečia jeho účinnú implementáciu, osobitne opatrení týkajúcich sa zobrazovania násilia, ako aj pravidelné vyhodnocovanie jeho účinnosti. Členské štáty vyzývajú, aby sa venovala náležitá pozornosť Odporúčaniu č. R(89)8 Výboru ministrov o zásadách distribúcie videogramov s násilným, hrubým alebo pornografickým obsahom.⁸

Legislatívna ochrana obetí domáceho násilia v elektronických médiách v SR

Vo všeobecnosti je stanovená v zákone č. 468/1991 Zb. o prevádzkovaní rozhlasového a televízneho vysielania, najmä:⁹

v § 5 písm. b

„prevádzkovatelia sú povinní zabezpečiť, aby vysielané programy nepropagovali vojnu, neopisovali kruté alebo inak neľudské konanie takým spôsobom, ktorý je ich zlahčovaním alebo ospravedlňovaním“ a

v § 5 písm. c

„prevádzkovatelia sú povinní nezaraďovať v čase od 6.00 hodiny do 22.00 hodiny relácie, ktoré by mohli ohroziť psychický alebo morálny vývin detí a mladistvých.“

Európsky dohovor o cezhraničnej televízii v článku 7 tiež zdôrazňuje zodpovednosť vysielateľa.¹⁰

1. Všetky súčasti programových služieb musia spôsobom svojho podania a svojím obsahom rešpektovať ľudskú dôstojnosť a základné práva iných.

Predovšetkým nesmú:

a) byť neslušné, a najmä obsahovať pornografiu,

b) poskytovať nepatričný priestor násiliu a priamo či nepriamo podnecovať rasovú nenávisť.

2. Akékoľvek súčasti programových služieb, ktoré môžu poškodiť fyzický, duševný alebo morálny vývin detí a mladistvých, nesmú byť zaradené do vysielania v časoch, keď sa dá očakávať ich prítomnosť pri obrazovke.

3. Vysielateľ je povinný zabezpečiť, aby spravodajské relácie pravdivo uvádzali fakty a udalosti a podporovali slobodné utváranie názorov.

Ako a kedy zobrazovať domáce násilie v elektronických médiách?

Prekážky v samoregulácii a etika

Existujú mnohé formy, ktorými možno zobrazovať domáce násilie v médiách. Často závisia od etickej a profesionálnej úrovne tých, ktorí ich spracúvajú a zaraďujú do vysielania. Rozhodnutie, či zaradiť problematiku domáceho násilia do vysielania, nie je jednoduché a závisí od viacerých faktorov. Okrem etických hraníc medzi ne patrí aj vysielací čas. Medzi divákmi sú popri nezainteresovaných osobách i deti, rodičia a príbuzní tých, ktorých zábery sú prezentované, ako aj psychicky zraniteľní

⁸Úplné znenie Odporúčania č. R(97)19 o zobrazovaní násilia v elektronických médiách je na www.rada-rtv.sk

⁹Úplné znenie zákona č. 468/1991 Zb. o prevádzkovaní rozhlasového a televízneho vysielania je na www.rada-rtv.sk

¹⁰Slovenská republika je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o cezhraničnej televízii od roku 1997. Zverejnením v Zbierke zákonov v roku 1998 (č. 168/1998 Z. z.) sa Európsky dohovor o cezhraničnej televízii stal súčasťou právnych noriem pre oblasť rozhlasového a televízneho vysielania.

ľudia, napríklad takí, ktorí v minulosti mohli byť predmetom domáceho násillia. Rozhodovanie o zaradení záberov do vysielania môže uľahčiť zodpovedanie si nasledovných otázok: Je konkrétny záber nevyhnutný na pochopenie správy? Čím je dôležitý okrem toho, že spôsobí šok? Vzbudí v divákovi strach alebo ho znepokojí?

Divák by mal vedieť, čo ho v budúcom okamihu čaká a nemal by sa cítiť zaskočený pre neho neprijateľnou scénou. Pokiaľ je v programe viac záberov zobrazujúcich násillie, o zaradení každého z nich by sa malo rozhodnúť s vedomím výsledku a dosahu programu ako celku. Viacerí odborníci zaoberajúci sa etikou žurnalistiky odporúčajú pri zobrazovaní akéhokoľvek násillia vyhnúť sa detailom, reálnemu zvuku a detským svedectvám.

Isté informácie môžu niektorým divákovi, najmä deťom a mladistvým, slúžiť ako návod, preto by nemali obsahovať podrobnosti o spôsobe ublíženía. Každý má právo na súkromie. Obete domáceho násillia nie sú schopné sami si vyhradiť právo na ochranu súkromia, sú zraniteľné a častokrát nevedia posúdiť vplyv zverejnenia svojich problémov.

Novinári môžu dokonca i neúmyselne podporovať predsudky tak, že používajú povýšenecký alebo urážlivý tón a vytvárajú stereotypné obrazy. Postihnutí ľudia sa niekedy prezentujú ako neproduktívne bremená a nie ako ľudské bytosti. V krajinách s nedostatkom financií sa potreby týchto ľudí dostávajú na posledné miesto politických programov. Novinári by si mali uvedomiť, že obetiam domáceho násillia chýba láska, vzdelanie, nádej na šťastný život, čo ich robí obzvlášť zraniteľnými.

Na čo sa treba sústrediť?

- Preskúmať legislatívny a spoločenský status obetí domáceho násillia. Ich zaradenie do spoločnosti.

- Zhromaždiť prieskumy a výskumy, realizovať nové. Vplyv médií vo vzťahu k napodobňovaniu, zvyšovaniu strachu a znižovaniu práhu citlivosti potvrdili viaceré výskumy.

- Hľadať odpovede na to, kde môžu obete domáceho násillia dostať radu, finančnú podporu alebo praktickú pomoc. Potrebné je uviesť, či je pomoc bezplatná, alebo je určená len pre finančne dobre alebo lepšie situovaných.

Ak sa témy vo vzťahu k domácemu násilliu spracujú v médiách profesionálne citlivo, potom sa reportáže o stratégii prežitia obetí domáceho násillia s jedným rodičom či bez rodičov môžu stať naliehavou výzvou na vyburcovanie humánneho záujmu. Často sú barometrom efektívnosti sociálnej politiky, ako napríklad zabezpečenie optimálnej starostlivosti o dieťa. V tejto súvislosti môže novinár hľadať odpovede na ďalšie problémy, ako sú napríklad:

- Môžu odsúdené matky mať pri sebe svoje dieťa?

- Ako môžu obete dosiahnuť pomoc od štátu alebo mimovládnych organizácií?

- Pomáha publicistika pri vysvetľovaní toho, ako funguje systém rodinného práva?

- Je publicistika zdrojom nádeje alebo zúfalstva?

- Zlepšia sa podmienky detí zverejnením domáceho násillia alebo sa tým zosilní vplyv nebezpečenstva a diskriminácie?

Existuje záplava ľudských príbehov o bezbranných deťoch nútených žiť na ulici pre chudobu, zneužívanie alebo rozbité rodiny, o deťoch a ženách, s ktorými súdy zaobchádzajú nespravodlivo, prípadne nie sú dostatočne chránené pred násillím, o fyzicky, sexuálne i komerčne zneužívaných deťoch, ako aj o ženách trpiacich diskrimináciou z akejkoľvek príčiny.

Hlavnou zásadou novinárov by malo byť nevystavovať obete domáceho násillia zbytočnému riziku a napomáhať ochranu ich práv. Titulkami, upútavkami, rozprávanými príbehmi, výberom fotografií – zohrávajú novinári dôležitú úlohu pri zmene

verejnej mienky a ovplyvňovaní tých, ktorí majú v rukách životy detí a osudy obetí. Novinári odhaľujú nedostatky systému, ale mali by tiež zabezpečiť, aby sa problémy a postavenie obetí ešte nezhoršili. Žurnalisti vo vzťahu k domácemu násiliu by sa nemali spoliehať na zovšeobecňovanie. Ak sa spomína rasa, etnický pôvod, náboženstvo obetí či postihnutých, treba si uvedomiť, či to súvisí priamo s príbehom.

Tiež je potrebné sa ubezpečiť, či informácie týkajúce sa domáceho násilia nie sú urážajúce, prípadne či nie sú poznačené stereotypmi alebo predsudkami. Je nevyhnutné overiť si fakty od príbuzných a vždy mať na pamäti ďalší osud obetí, vyhnúť sa špekuláciám, ktoré vyvolávajú senzácie a predsudky. Problémy, ktorým postihnutí čelia, sú skôr spoločenského ako zdravotného charakteru. Sú zakorenené v ignorácii a predsudkoch spoločnosti, v ktorej žijú. Spôsob, akým médiá obeť domáceho násilia zobrazujú, môže ich život ešte viac skomplikovať. Predsudky sú emočné postoje, ktoré si v živote osvojujeme veľmi skoro. Preto je také ťažké ich vykoreniť. Thom Pettigrew, sociálny psychológ na Kalifornskej univerzite v Santa Cruze, sa desiatky rokov zaoberal skúmaním ľudských predsudkov. Tvrdí, že „emócie predsudkov sa formujú v ranom detstve, zatiaľ čo racionálne argumenty, ktoré takéto postoje ospravedlňujú, prichádzajú až oveľa neskôr. Vtedy sa možno budete chcieť predsudkov zbaviť, ale zmeniť svoje hlboké pocity je oveľa ťažšie, než sa vzdať intelektuálneho presvedčenia. Tieto pocity sú pozostatkom toho, čo sa ako deti naučili od svojich rodičov“.¹¹

Záver

Cieľom spomínaného podujatia bolo zviditeľniť sociálnu existenciu obetí domáceho násilia, ktoré znamená fundamentálne narušenie ľudských práv a dôstojnosti vrátane práva na život, práva na slobodu a osobnú bezpečnosť, práva na osobnú, duševnú a fyzickú integritu, práva nebyť podriadený týranu, neludskému alebo degradujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, práva na rovnosť ochrany pred zákonom, práva na rovnosť v rámci rodiny.

Osoby zodpovedné za bezpečnosť verejnosti sú povinné čo možno najkomplexnejšie a najefektívnejšie pristupovať k prevencii domáceho násilia a limitovať tak následky násilia vrátane využitia trestného konania a sankcií. Napriek tomu, že tieto princípy sa zdajú byť jednoduché a spravodlivé, ich definitívna implementácia si vyžaduje značný záväzok v prospech zmeny na mnohých úrovniach.

Na Slovensku absentuje výskum zameraný na prezentáciu násilia, mýtov a stereotypov voči domácemu násiliu médiami, sústredný na spôsob zobrazovania obetí a páchatelov. V rámci tohto výskumu by sa mala venovať osobitná pozornosť spôsobu prijímania informácií ženami ako obeťami trestných činov a mužmi, ktorí páchali násilie.

Je najvyšší čas vyžadovať systematický prístup k problému mediálneho násilia, jeho skúmaniu z hľadiska novej teoretickej perspektívy na medzinárodnej úrovni. Tieto nové, systematickým výskumom podložené poznatky sa nepochybne stanú žiadaným článkom vo verejnej diskusii, ako aj prínosom v oblasti masovej komunikácie.

Adresa autorky: PhDr. Nataša Slavíková, Mediálne informačné centrum – Odbor mediálnych informácií, Pionierska 4, 812 46 Bratislava
T: 07/4437 2326, F: 07/4437 2294, e-mail: slavikova@micsk.sk

¹¹GOLEMAN, D.: Emoční inteligence. Praha, Columbus 1997.